

BMK Pedagogenplatform - De meerwaarde van de BSO

De Buitenschoolse Opvang is net zo belangrijk voor schoolkinderen, hun ouders, het onderwijs en de samenleving als het kinderdagverblijf en de peuterspeelzaal. In recente politiek discussies wordt de opvang van 0-4 jarigen als belangrijker aangemerkt dan dat van kinderen van 4-13 jaar.

Ontwikkeltaken kinderen

Vanaf 4 jaar gaan kinderen kijken naar leeftijdsgenoten als voorbeeld wat passend sociaal gedrag is in een groep. In de voorgaande jaren hebben kinderen geleerd vanuit gedeelde interesses en parallel spel met elkaar te spelen. De interesse in leeftijdsgenoten is gewekt en beginnende vriendschappen ontstaan. Als kinderen iets ouder zijn en vriendschappen versterkt zijn oriënteren kinderen zich op de verschillende groepen binnen de groep. Ze vragen zichzelf (onbewust) af bij welke groep ze graag willen horen en kijken welk gedrag passend is binnen deze groep. Kinderen proberen verschillende groepen uit. De oudste BSO kinderen gaan binnen de groep waar ze zichzelf toe scharen oefenen met verschillende rollen: leider, helper, criticaster, etc. Met andere woorden; kinderen zijn volop bezig met socialisatie en welke normen en waarden gelden. De sociale competenties worden stap voor stap ontwikkeld en normen en waarden van de samenleving worden geëxpliciteerd en soms ook al bekritiseerd.

Ondersteuning door pedagogisch professionals

Socialisatie wordt door kinderen van nature geïnitieerd, maar gaat niet vanzelf. De ondersteuning van ouders, leerkrachten en pedagogisch medewerkers is cruciaal. Door kinderen een veilige basis te bieden (emotionele veiligheid), te zien wat kinderen leuk en uitdagend vinden en daarop in te spelen (persoonlijke competentie) en vervolgens kinderen in de groep aan elkaar te verbinden ontstaat een unieke leefgemeenschap waarin met en van elkaar wordt geleerd (sociale competentie en overdracht van normen en waarden). De pedagogisch medewerkers leven voor, ondersteunen de onderlinge interacties en helpen waar nodig contact repareren tussen kinderen. Er wordt kinderen vragen gesteld om zelfreflectie te ondersteunen en begrip voor elkaar te leren opbrengen. Kinderen wordt om een mening gevraagd en ze worden geholpen deze op een respectvolle manier te uiten. Blijven proberen en leren van de fouten die je mag maken. Dit vraagt de volle aandacht van de pedagogisch medewerkers op de BSO en van de pedagogisch coaches die hen ondersteunen. De kinderen weten ondertussen zelf prima tot spel te komen, maar oefenen om van een groep een leefgemeenschap te maken vraagt om aandacht. Naast het sociale en emotionele aspect biedt de BSO de speelplaats waar kinderen grote behoefte aan hebben: om op onderzoek uit te gaan, samen te spelen en te experimenteren, hun krachten en mogelijkheden te ontdekken, en dit alles in een toenemende mate van vrijheid die gepaard gaat met verantwoordelijkheid.

De BSO biedt kinderen unieke ervaringen die zij thuis of op school niet als totaalaanbod opdoen. Door middel van keuze uit een breed scala aan activiteiten op het gebied van (denk)sport, spel, muziek, kunst & cultuur, techniek, etc. De BSO is ook altijd open, kinderen van werkende ouders kunnen gedurende alle schoolvakanties en margedagen van school de hele dag naar de BSO gaan in plaats van (alleen) thuis blijven.

De pedagogisch professionals kunnen een belangrijke rol spelen voor kinderen die om verschillende redenen extra aandacht nodig hebben; zij kunnen met de ouders in gesprek gaan, hen naar de hulpverlening verwijzen én zij kunnen vanuit hun vertrouwensband met deze kinderen makkelijker ondersteuning aan het kind zelf bieden. Dit heeft een grote preventieve werking.

Stand van zaken

Op deze manier samenleven is niet makkelijk. Democratisch burgerschap en inclusie staan niet voor niets hoog op de agenda, niet alleen wat betreft de BSO, maar voor de samenleving in zijn geheel. We hebben echt nog niet alle antwoorden. Dit vraagt om samenwerking tussen praktijk, wetenschap en beleid. We weten wat kinderen nodig hebben, en wat dit van opvoeders vraagt. De BSO is een unieke vrijetijdsetting waar kinderen elkaar veel en regelmatig treffen. We kunnen deze setting samen nog veel beter benutten en onze burgers van de toekomst een flitsende start geven!

Waar bestaat de meerwaarde van de bso uit?

1. [Ongelijkheid bestrijden](#). We willen de tweedeling tussen kinderen met werkende en niet-werkende ouders voorkomen. De ongelijkheid in de samenleving naar sociaaleconomische en etnisch-culturele achtergrond neemt toe. Die ongelijkheid is meer dan in het verleden gebaseerd op ongelijkheid tussen maatschappelijke groepen in verworven kennis, vaardigheden en attituden.¹ Kennis, vaardigheden en attituden waar de bso een nivellerende bijdrage aan kan leveren. Die ongelijkheid stopt niet bij vier jaar. Op onder meer het gebied van talentontwikkeling (2) moeten juist kinderen vanaf vier jaar de mogelijkheid krijgen om naar de bso te gaan, anders blijft talentontwikkeling een aangelegenheid voor de kinderen van ouders die het kunnen betalen. Ook andere ontwikkelingsdomeinen (taal, emotioneel-sociaal, breed cognitief) worden breder gestimuleerd indien kinderen vanaf vier jaar de mogelijkheid krijgen in de middag een aanbod te ontvangen. Er is veel evidentie uit de VS dat naschools aanbod in community schools bijdraagt aan het vergroten van ontwikkelingskansen van zogenaamde achterstandskinderen (zie bijvoorbeeld de meta-analyses van Durlak e.a. 2010, Lauer e.a. 2006 en Heath, Anderson, Turner, & Payne, 2018). De effecten zijn zichtbaar voor zowel cognitieve uitkomsten, schoolprestaties en verminderd schooluitval, als voor sociaal-emotionele uitkomsten (zoals probleemgedrag, zelfvertrouwen of gevoel van verbondenheid met school) en risicogedrag (zoals delinquentie, alcohol- en middelengebruik).²
2. [Talentontwikkeling en 21st century skills](#). De BSO biedt kinderen unieke ervaringen die zij thuis of op school niet als totaalaanbod opdoen. De bso als oefenplaats; ervaren is leren. (Pedagogisch Fundament BMK). Door middel van keuze uit een breed scala aan activiteiten op het gebied van (denk)sport, spel, muziek, kunst & cultuur, techniek, avontuur en natuur, etc. Kinderen ontwikkelen daarnaast de executieve functies, doordat zij leren kiezen, plannen, zelfstandig werken en samenwerken. Basisvaardigheden die onmisbaar zijn voor kinderen in de 21^e eeuw. Executieve functies worden gevormd en ontwikkelen zich door zowel fysieke veranderingen in de hersenen als door levenservaringen. Deze worden door kinderen opgedaan in relatie met anderen, in de groep en in de wereld (maatschappij). Taakinitiatie en organisatie, maar ook de andere overgebleven vaardigheden ontwikkelen zich volgens Dawson en Guare pas tussen de voorschoolse en vroegschoolse periode (voor groep 3).³ BSO medewerkers zijn bij uitstek geschikt, naast leerkrachten in groep 1 en 2, om

¹ LKK (2021), Toekomst van de kinderopvang in het pedagogisch-educatieve ecosysteem van kinderen en jeugdigen: een verkenning.

² Leseman & Slot (2019), investeren in kinderen 0-12 jaar.

³ Dawson, P., en R. Guare, (2009). Slim maar... Help kinderen hun talenten benutten door hun executieve functies te versterken. Amsterdam: Hogrefe.

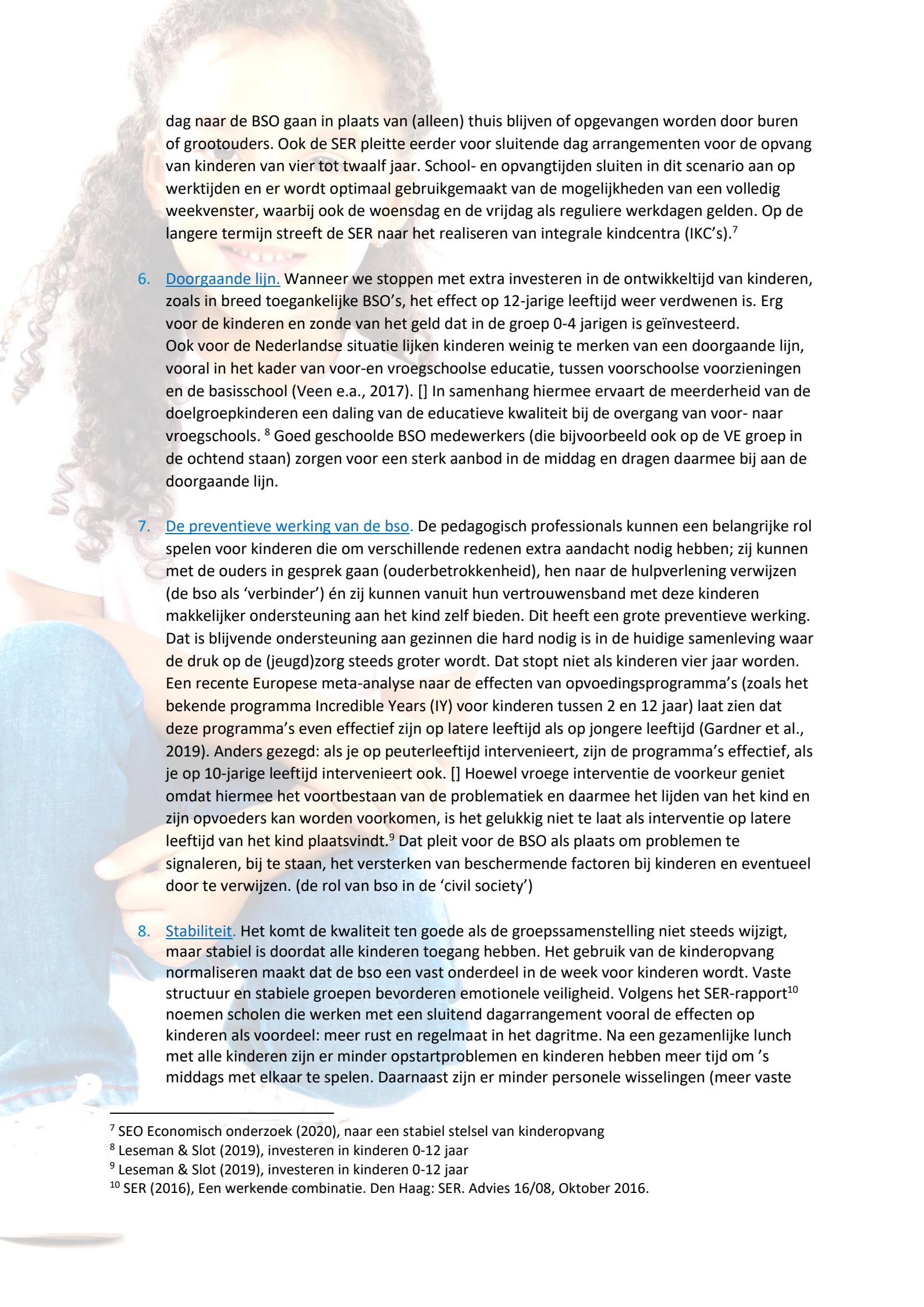
executieve functies bij kinderen te trainen. Ook voor pedagogisch medewerkers is scholing ontwikkeld op het gebied van [executieve functies](#)

3. [Socialisatie](#). Socialisatie wordt door kinderen van nature geïnitieerd, maar gaat niet vanzelf. De pedagogisch medewerkers leven voor, ondersteunen de onderlinge interacties en helpen waar nodig contact repareren tussen kinderen. Er wordt kinderen vragen gesteld om zelfreflectie te ondersteunen en begrip voor elkaar te leren opbrengen. Kinderen wordt om een mening gevraagd en ze worden geholpen deze op een respectvolle manier te uiten. De kinderen oefenen spelenderwijs om van een groep een leefgemeenschap te maken vraagt om aandacht (de bso als ontmoetingsplek). In de BSO leeftijd ontwikkelen zij op de bso steeds meer vaardigheden die hun voorbereiden op democratisch burgerschap. In de Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang 2017 -2019 scoort de geobserveerde kwaliteit van interacties van kinderen in de BSO (prosociale interacties, communicatieve interacties, assertiviteit, enzovoorts) voldoende tot ruim voldoende. Ook de kwaliteit van de mate van zelfstandigheid en zelfregulatie bij kinderen in de BSO scoort ruim voldoende.⁴ Scholen zijn sinds 2006 verplicht aan burgerschapsonderwijs aandacht te besteden. SLO biedt handreikingen en informatie over [het implementeren van burgerschapsonderwijs](#), waarin onder meer wordt geadviseerd om interventies in te zetten in buitenschoolse activiteiten. De BSO is bij uitstek de organisatie om samen met scholen vorm te geven aan het burgerschapsonderwijs.
4. [Leren omgaan met diversiteit & inclusie](#). De leefgemeenschap binnen de bso is gemiddeld genomen diverser van aard dan het gezin en de buurt waar het kind in opgroeit. Kinderen leren om te gaan met verschillende normen, waarden, culturen, talen en met verschillend gedrag van kinderen en volwassenen. Professionals leggen uit dat verschil normaal is én hoe we hier in een groep het beste mee om kunnen gaan. Volgens verschillende scenario's zal het aandeel individuen met een eerste of tweede generatie immigratieachtergrond oplopen van nu 24% tot 30 à 40% in 2050. Het beroep op de kinderopvang en het onderwijs om kinderen van immigranten te ondersteunen bij hun integratie en werkende ouders bij het combineren van werk en zorg zal toenemen.⁵ Juist als kinderen de BSO leeftijd bereiken, gaan pedagogisch professionals diepgaandere gesprekken aan over verschillen en overeenkomsten tussen kinderen en gezinnen. In Nederland is vanaf 2015 gedurende twee jaar in zogenaamde PACT proeftuinen gewerkt aan het creëren van een inclusieve speelleeromgeving (PACT Wetenschapsteam, 2017). Deze PACT proeftuinen werden gestart op locaties waar school en kinderopvang al langer samenwerkten zoals brede scholen of integrale kindcentra. De resultaten duiden op een meer inclusieve praktijk met betrekking tot kinderen met speciale ondersteunings- of zorgbehoeften. Verder rapporteerden professionals ook dat er een verschuiving was van aandacht gericht op zorg naar normaliseren en inclusie, doordat ze met elkaar beter in staat waren om met een diverse groep kinderen om te gaan.⁶
5. [Arbeidsmarktinstrument](#). De BSO is altijd open in tegenstelling tot het PO, kinderen van werkende ouders kunnen gedurende alle schoolvakanties en margedagen van school de hele

⁴ LKK (2017 – 2019). Ontwikkelingen in de kwaliteit van de Nederlandse kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang. Gecombineerde metingen 2017-2019.

⁵ LKK (2021), Toekomst van de kinderopvang in het pedagogisch-educatieve ecosysteem van kinderen en jeugdigen: een verkenning.

⁶ Leseman & Slot (2019), investeren in kinderen 0-12 jaar

dag naar de BSO gaan in plaats van (alleen) thuis blijven of opgevangen worden door burens of grootouders. Ook de SER pleitte eerder voor sluitende dag arrangementen voor de opvang van kinderen van vier tot twaalf jaar. School- en opvangtijden sluiten in dit scenario aan op werktijden en er wordt optimaal gebruikgemaakt van de mogelijkheden van een volledig weekvenster, waarbij ook de woensdag en de vrijdag als reguliere werkdagen gelden. Op de langere termijn streeft de SER naar het realiseren van integrale kindcentra (IKC's).⁷

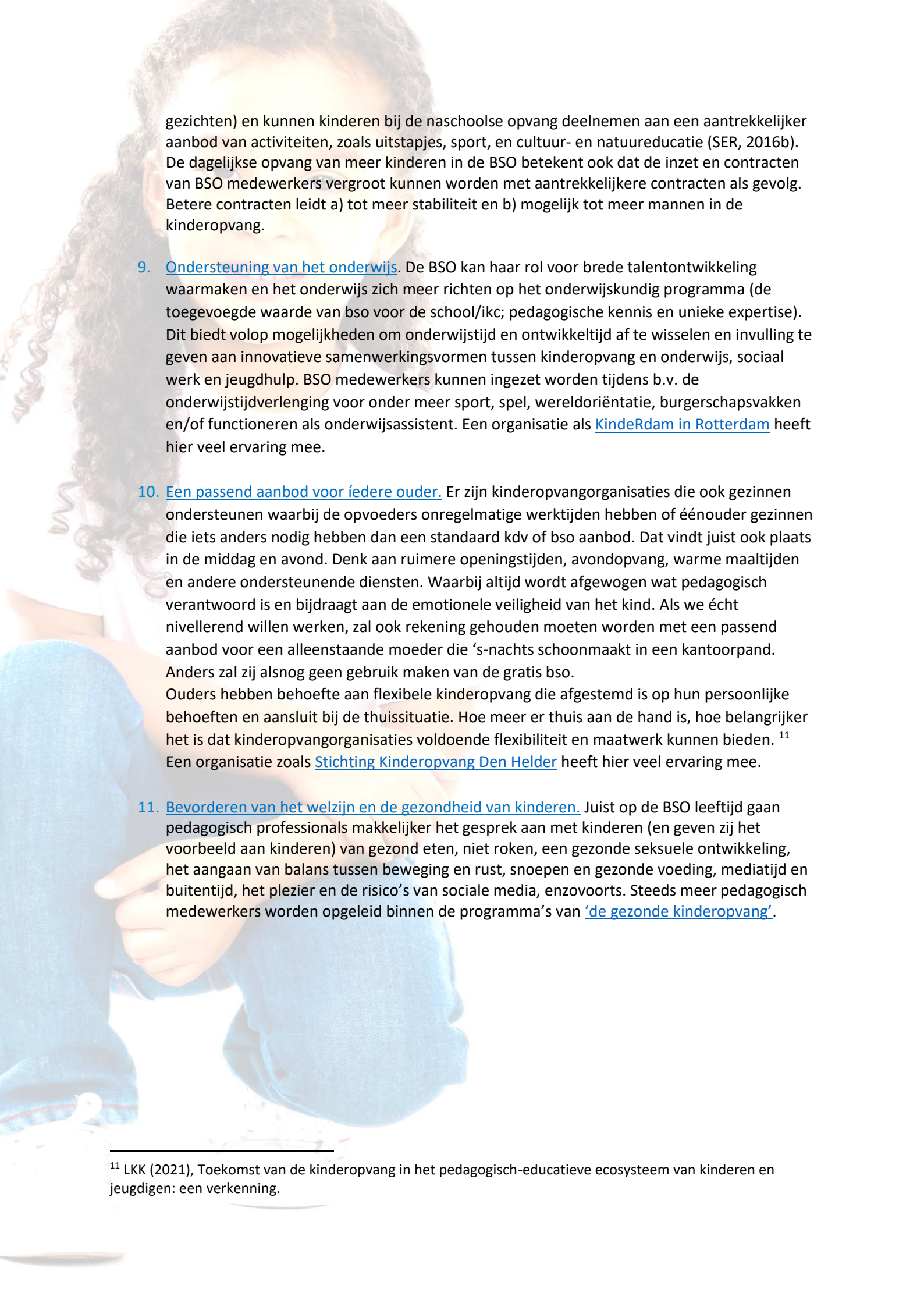
6. [Doorgaande lijn](#). Wanneer we stoppen met extra investeren in de ontwikkeltijd van kinderen, zoals in breed toegankelijke BSO's, het effect op 12-jarige leeftijd weer verdwenen is. Erg voor de kinderen en zonde van het geld dat in de groep 0-4 jarigen is geïnvesteerd. Ook voor de Nederlandse situatie lijken kinderen weinig te merken van een doorgaande lijn, vooral in het kader van voor-en vroegschoolse educatie, tussen voorschoolse voorzieningen en de basisschool (Veen e.a., 2017). [] In samenhang hiermee ervaart de meerderheid van de doelgroepkinderen een daling van de educatieve kwaliteit bij de overgang van voor- naar vroegschoolse.⁸ Goed geschoolde BSO medewerkers (die bijvoorbeeld ook op de VE groep in de ochtend staan) zorgen voor een sterk aanbod in de middag en dragen daarmee bij aan de doorgaande lijn.
7. [De preventieve werking van de bso](#). De pedagogisch professionals kunnen een belangrijke rol spelen voor kinderen die om verschillende redenen extra aandacht nodig hebben; zij kunnen met de ouders in gesprek gaan (ouderbetrokkenheid), hen naar de hulpverlening verwijzen (de bso als 'verbinder') én zij kunnen vanuit hun vertrouwensband met deze kinderen makkelijker ondersteuning aan het kind zelf bieden. Dit heeft een grote preventieve werking. Dat is blijvende ondersteuning aan gezinnen die hard nodig is in de huidige samenleving waar de druk op de (jeugd)zorg steeds groter wordt. Dat stopt niet als kinderen vier jaar worden. Een recente Europese meta-analyse naar de effecten van opvoedingsprogramma's (zoals het bekende programma Incredible Years (IY) voor kinderen tussen 2 en 12 jaar) laat zien dat deze programma's even effectief zijn op latere leeftijd als op jongere leeftijd (Gardner et al., 2019). Anders gezegd: als je op peuterleeftijd intervineert, zijn de programma's effectief, als je op 10-jarige leeftijd intervineert ook. [] Hoewel vroege interventie de voorkeur geniet omdat hiermee het voortbestaan van de problematiek en daarmee het lijden van het kind en zijn opvoeders kan worden voorkomen, is het gelukkig niet te laat als interventie op latere leeftijd van het kind plaatsvindt.⁹ Dat pleit voor de BSO als plaats om problemen te signaleren, bij te staan, het versterken van beschermende factoren bij kinderen en eventueel door te verwijzen. (de rol van bso in de 'civil society')
8. [Stabiliteit](#). Het komt de kwaliteit ten goede als de groepssamenstelling niet steeds wijzigt, maar stabiel is doordat alle kinderen toegang hebben. Het gebruik van de kinderopvang normaliseren maakt dat de bso een vast onderdeel in de week voor kinderen wordt. Vaste structuur en stabiele groepen bevorderen emotionele veiligheid. Volgens het SER-rapport¹⁰ noemen scholen die werken met een sluitend dagarrangement vooral de effecten op kinderen als voordeel: meer rust en regelmaat in het dagritme. Na een gezamenlijke lunch met alle kinderen zijn er minder opstartproblemen en kinderen hebben meer tijd om 's middags met elkaar te spelen. Daarnaast zijn er minder personele wisselingen (meer vaste

⁷ SEO Economisch onderzoek (2020), naar een stabiel stelsel van kinderopvang

⁸ Leseman & Slot (2019), investeren in kinderen 0-12 jaar

⁹ Leseman & Slot (2019), investeren in kinderen 0-12 jaar

¹⁰ SER (2016), Een werkende combinatie. Den Haag: SER. Advies 16/08, Oktober 2016.

gezichten) en kunnen kinderen bij de naschoolse opvang deelnemen aan een aantrekkelijker aanbod van activiteiten, zoals uitstapjes, sport, en cultuur- en natuureducatie (SER, 2016b). De dagelijkse opvang van meer kinderen in de BSO betekent ook dat de inzet en contracten van BSO medewerkers vergroot kunnen worden met aantrekkelijkere contracten als gevolg. Betere contracten leidt a) tot meer stabiliteit en b) mogelijk tot meer mannen in de kinderopvang.

9. [Ondersteuning van het onderwijs](#). De BSO kan haar rol voor brede talentontwikkeling waarmaken en het onderwijs zich meer richten op het onderwijskundig programma (de toegevoegde waarde van bso voor de school/ikc; pedagogische kennis en unieke expertise). Dit biedt volop mogelijkheden om onderwijstijd en ontwikkeltijd af te wisselen en invulling te geven aan innovatieve samenwerkingsvormen tussen kinderopvang en onderwijs, sociaal werk en jeugdhulp. BSO medewerkers kunnen ingezet worden tijdens b.v. de onderwijstijdverlenging voor onder meer sport, spel, wereldoriëntatie, burgerschapsvakken en/of functioneren als onderwijsassistent. Een organisatie als [KindeRdam in Rotterdam](#) heeft hier veel ervaring mee.
10. [Een passend aanbod voor iedere ouder](#). Er zijn kinderopvangorganisaties die ook gezinnen ondersteunen waarbij de opvoeders onregelmatige werktijden hebben of éénouder gezinnen die iets anders nodig hebben dan een standaard kdv of bso aanbod. Dat vindt juist ook plaats in de middag en avond. Denk aan ruimere openingstijden, avondopvang, warme maaltijden en andere ondersteunende diensten. Waarbij altijd wordt afgewogen wat pedagogisch verantwoord is en bijdraagt aan de emotionele veiligheid van het kind. Als we écht nivellerend willen werken, zal ook rekening gehouden moeten worden met een passend aanbod voor een alleenstaande moeder die 's-nachts schoonmaakt in een kantoorpand. Anders zal zij alsnog geen gebruik maken van de gratis bso. Ouders hebben behoefte aan flexibele kinderopvang die afgestemd is op hun persoonlijke behoeften en aansluit bij de thuissituatie. Hoe meer er thuis aan de hand is, hoe belangrijker het is dat kinderopvangorganisaties voldoende flexibiliteit en maatwerk kunnen bieden.¹¹ Een organisatie zoals [Stichting Kinderopvang Den Helder](#) heeft hier veel ervaring mee.
11. [Bevorderen van het welzijn en de gezondheid van kinderen](#). Juist op de BSO leeftijd gaan pedagogisch professionals makkelijker het gesprek aan met kinderen (en geven zij het voorbeeld aan kinderen) van gezond eten, niet roken, een gezonde seksuele ontwikkeling, het aangaan van balans tussen beweging en rust, snoepen en gezonde voeding, mediatijd en buitentijd, het plezier en de risico's van sociale media, enzovoorts. Steeds meer pedagogisch medewerkers worden opgeleid binnen de programma's van '[de gezonde kinderopvang](#)'.

¹¹ LKK (2021), Toekomst van de kinderopvang in het pedagogisch-educatieve ecosysteem van kinderen en jeugdigen: een verkenning.